

Avrupa, 'öteki' ve milliyetçilik

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

AB sürecinde bir kez daha ortaya çıkan 'Avrupa' tartışmasının yerli yerine oturtulabilmesi için mutlaka gözden geçirilmesi gereken son kavram 'öteki'

kavramıdır. Onun anlaşılabilmesi için de bir saptamanın yapılması gerekmektedir.

Cumhuriyet döneminin geliştirdiği, ulaşılmaz, dokunulmaz ve aşılmaz Avrupa anlayışı ve onun yerleştirilebilmesi için toplumun açık ya da zımnen ikincilleştirilmesi, Türkiye için 'öteki' kavramını Avrupa olmaktan çıkarmış, doğrudan doğruya Türkiye'nin kendisi yapmıştır. İlginç bir biçimde Türkiye, kendisine sürekli olarak Avrupa'nın içinden ve onun gözüyle bakmaya çalışmaktadır. Bu şizofrenik durumun bir adım ötesinde de Avrupa kavramının böylesine vurgulanması, Türkiye'de Cumhuriyet'le birlikte başlayan rejimin kendisini ve yaptıklarını meşrulaştırma olanaklarından birisi olarak ortaya getirilmiştir: Toplum, tek doğru olan Avrupa olgusuna taşıyacak olan tek güç rejimdir, onunla tümleşmiş yönetimdir.

Benzer sorunları çok yaşamış Hindistan kökenli düşünür Gayatri Chakravorty Spivak'ın yaptığı 'öteki' çözümlenmeleri dikkate alınacak olursa, bu kavramın her anlamda bir dışlama, ortaya çıktığı her noktada bir yabancılaştırma ve bir ikincilleştirme süreci başlattığından söz açılabilir. Dolayısıyla da denebilir ki, öteki kavramı aslında bir hiyerarşi kurmanın en önemli yollarından birisidir. Öyleyse, öteki yerine koyulan edilgin, yönetilen, baskılanan, onu öteki yapan kavram da bunların zıttına tekabül eden bir kimliktir. Yönetim, Avrupa'yı eksen olarak bir söylem geliştirdiğinde ister istemez, tanımın doğası gereği, Türkiye'yi ötekileştirmektedir. Öteki, yönetilmeye muhtaç olduğu gibi, bunun gerekçesi de modernizm projesinin içinde çıkmaktadır: İlerleme, gelişme; kısacası, rejim modernleşmeyle Avrupalılaşmayı (Batılılaşmayı) özdeşleştirmektedir, bu amaçla da merkezîyetçiliği meşrulaştırmaktadır. Bunun yararı ne olabilir?

İlk gerekçeye yukarıda değindim: Yönetimin meşrulaşması. Bu gerekçenin bir açılımı da var. Kolonyalizm sonrası yönetimler milliyetçi söylem ve anlayışlarını ancak bu 'kendisi - öteki' zıtlaşması etrafında geliştirmektedir, ama işte o çelişkiyle: Öteki diye gördükleri, zaman içinde tersine dönmekte ve kendileri olmaktadır. İkincisi ise, ancak, bugün sürdürülen AB siyasetine bakılarak anlaşılabilir. Türkiye bugün görünürde AB'ye, dolayısıyla da Avrupa'ya kafa tutmakta, karşı çıkmaktadır. Bunun haklı gerekçeleri vardır. Belki doğru politikanın bu olduğundan da söz açılabilir. Ne var ki, buradan yola çıkarak, aslında, Türkiye, öteki konumundan çıktığı ve sürecin asal, başat kimliği olduğu izlenimini vermeye çalışmaktadır. Bu, zımni bir ötekileşmeyi beraberinde getirirse de, üstünde durulması gereken husus, böyle bir anlayışın yeni olmadığıdır. Daha önce de buna benzer siyasetler uygulanmış ve onların tümü mevcut yönetimin içerde kendisini haklılaştırmak, meşrulaştırmak için kullandığı bir araç niteliği taşımıştır.

Bugün, Avrupa, bu muhakemenin çerçevesinde dışlanmakta, yok sayılmaktadır. Oysa, tam da böylesi bir 'taktığın' 12 Eylül sonrasında da mevcut yönetim tarafından uygulandığını hatırlayanlar olacaktır. O yönetim de içerideki konumunu Avrupa aleyhtarı bir yaklaşımla güçlendirmeye çalışıyordu. Anti - demokratik tutumun murakabe edildiği bir odak olarak Avrupa dışlanıyordu. Ardından da, milliyetçi ve ırkçı bir söylem yükseliyordu. Bugün Türkiye'de gündeme getirilenler de gene benzeri bir süreci başlatabilecektir. Avrupa karşıtlığı hızla dinci ve ırkçı sağın söylemini, elini güçlendirecektir. Türkiye, hiçbir yaptığından dışarıya 'hesap verme' zorunluluğunu duymayacaktır. Giderek, içine kapana-cak, yörüngesinden çıkmış bir uydu gibi nerede duracağını bilmediği bir savrulmuş yolculuğuna çıkacaktır. Nitekim, bugün olan biten de neredeyse tümüyle budur. Türkiye, merkezîyetçi, katı, baskıcı ve dışlayıcı bir siyasete yönelmişken, devlet, etkinliğini azaltmakla onu her şeye karşı güçlendirmek arasındaki seçimde büsbütün katılaşmayı öngörmüşken Avrupa dışlayıcılığı yapmak başka bir anlam taşımaz.

Türkiye, bugün Avrupa'yı gereksinmektedir. Bu, kendisini öteki yerine koyması için değil, kendisi olması için zorunludur. Çünkü, demokratik ve insani değerler ancak o süreçte temellenebilir. Bunun koşulu ise bir 'matematik' olan AB'yi dışlamak değil, tersine toplumun ve yönetimin özgür iradesiyle o matematiğin gerektirdiği dili öğrenmek, denklemini kurmak, dengeleri oluşturmaktır.